

Wprowadzenie

Tetyana Lewińska

Migranci z Ukrainy od ponad dwóch dekad są w Polsce liczną i zauważalną społecznością. Relacje Ukraińców z grupą większościową układały się różnie. Migranci w szczególnym stopniu odczuli skutki pandemii COVID-19 zarówno gospodarcze, jak i te związane z różnymi formami dyskryminacji systemowej. Zaostrzyły się kwestie nierówności społecznej oraz stygmatyzacji i marginalizacji grup mniejszościowych. Po dwóch latach pandemii, kiedy Ukraińcy mieszkający w Polsce zaczęli oswajać się z barierami na rynku pracy, a sytuacja gospodarcza częściowo się ustabilizowała, 24 lutego 2022 roku Federacja Rosyjska dokonała pełnowymiarowej agresji zbrojnej wobec Ukrainy. Kolejny kryzys osiągnął olbrzymią skalę, a fala Ukraińców uciekających przed wojną w stronę granicy polsko-ukraińskiej kilkakrotnie przewyższyła dotychczasowe migracje z Ukrainy do Polski.

Niniejsza książka jest efektem współpracy badaczy i badaczek zespołu projektu LCure „Językowe antidotum: żywotność językowa jako sposób budowy psychicznego dobrostanu, zdrowia i zrównoważonego rozwoju”, realizowanego przez Wydział „Artes Liberales” i Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2017–2022. Książka zawiera również teksty badaczek Ośrodka Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego oraz ekspertów i ekspertek reprezentujących środowisko migrantów z Ukrainy w Polsce. Podczas tworzenia tej publikacji chcieliśmy nie tylko oddać głos ekspertom i ekspertkom o pochodzeniu migranckim oraz badaczom, którzy posiadają bogate doświadczenie pracy z tą grupą, ale również zaprosić społeczność ukraińską do zapoznania się z naszą pracą. Publikacja jest przygotowana w dwóch wersjach językowych – ukraińskiej i polskiej.

W ramach projektu „Językowe antidotum” przez kilka lat badaliśmy wpływ dyskryminacji doświadczanej przez mniejszości etniczne i migrantów na ich zdrowie i dobrostan oraz korzyści płynące z zachowania rdzennych języków grup mniejszościowych. W ciągu ostatnich dwóch lat nasze prace poszerzyliśmy o badanie skutków, które

wywarła na tych grupach pandemia COVID-19, także w kontekście sytuacji na rynku pracy. Badania objęły kilka etapów oraz grup mniejszościowych w Polsce (Kaszubów, Łemków, Ślązaków, Wilamowian, imigrantów z Ukrainy), Meksyku, Salwadorze i we Włoszech. W niniejszej publikacji prezentowane są wyniki badań dotyczących imigrantów z Ukrainy głównie w czasie pandemii. W sytuacji trwającej w Ukrainie wojny i masowego przyjazdu do Polski obywateli Ukrainy analiza sytuacji imigrantów z okresu pandemii może stać się ważnym przyczynkiem do dyskusji na temat sytuacji po wybuchu wojny i przyszłości tej dużej grupy mniejszościowej w Polsce.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie wyników badań przeprowadzonych w ramach projektu „Językowe antidotum” obejmującego całą Polskę (listopad 2018 – styczeń 2022) w grupie imigrantów z Ukrainy. Główny materiał, na którym opieramy wyniki niniejszej publikacji, to badania ilościowe przeprowadzone w okresie pandemii (lipiec 2020 – styczeń 2021). Książkę współtworzyli eksperci i ekspertki zajmujący się badaniem różnych aspektów funkcjonowania grup mniejszościowych w Polsce, w tym sytuacji na rynku pracy oraz edukacji.

W książce przedstawiamy szereg praktycznych rekomendacji w różnych obszarach, mających na celu poprawę warunków funkcjonowania grup mniejszościowych w naszym kraju, zapewnienie lepszego wsparcia dla dążeń do zachowania ich języków i kultury kraju pochodzenia. Opisujemy problemy i wyzwania, z którymi zetknęli się imigranci z Ukrainy w czasie kryzysu wywołanego pandemią COVID-19 oraz w wyniku zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy. Stawiamy wiele pytań, zapraszamy do dyskusji i omawiamy wdrożenie nowych rozwiązań w celu poprawy warunków funkcjonowania migrantów z Ukrainy w Polsce oraz przeciwdziałania dyskryminacji i stygmatyzacji grup mniejszościowych w Polsce.

Rozdział I pt. „Migranci z Ukrainy w Polsce” poświęcono omówieniu migracji z Ukrainy do Polski od lat 90. XX wieku do początku roku 2022, kiedy miał miejsce pełnowymiarowy atak zbrojny Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy. Opisowi tej grupy pod względem językowym poświęcono odrębną część rozdziału. Grupa imigrantów z Ukrainy w Polsce nie jest jednolita językowo, a kwestia posługiwania się przez przedstawicieli tej społeczności językiem ukraińskim, rosyjskim, oboma językami lub surżykiem ma wielowymiarowe podłoże historyczne i kulturowe.

W rozdziale II („Specyfika funkcjonowania migrantów z Ukrainy w Polsce w czasie pandemii COVID-19”) omówiono główne problemy, z którymi borykali się migranci z Ukrainy w Polsce w czasie pandemii COVID-19. Ten rozdział zawiera zarys problemowy z perspektywy kwestii praktycznych, które zostały przeanalizowane na podstawie dwóch wywiadów z pracownikami punktu konsultacyjnego Ukraińskiego Domu w Warszawie (informacje udzielano stacjonarnie i telefonicznie) w czasie szczytu pandemii COVID-19 w latach 2020–2021. Analizę uzupełniono *case studies*, które były opracowane na podstawie wolnych rozmów z imigrantami z Ukrainy.

Rozdział III pt. „Migranci z Ukrainy na rynku pracy w czasie pandemii” przedstawia analizę sytuacji na polskim rynku pracy w trakcie pandemii COVID-19. W tym rozdziale omawiamy także kwestie dyskryminacji przedstawicieli mniejszości etnicznych i językowych w kontekście ich sytuacji na rynku pracy. Ta część książki oparta jest głównie na ilościowych badaniach projektu „Językowe antidotum”, realizowanych w czasie pandemii COVID-19.

Pytaniom o stygmatyzację w systemie edukacji w Polsce poświęcono rozdział IV („Stygmatyzacja w edukacji”) niniejszej książki, w którym szczegółowo przedstawiono dotychczasowe rozwiązania systemowe wspierające edukację dzieci z doświadczeniem migracji w Polsce. W tej części publikacji opisano przykłady stygmatyzacji dzieci migrantów z Ukrainy w systemie edukacji. Autorki tego rozdziału powołują się na raporty realizowane przez Fundację na rzecz Różnorodności Społecznej, Stowarzyszenie INTERKULTURALNI PL, a także wyniki badań i projektów badawczych, które dotyczyły analizy sytuacji dzieci migrantów w Polsce w ostatnich latach: CHILDTRAN, prowadzony na Uniwersytecie SWPS w Warszawie (2020–2023); CHILD-UP, realizowany na Uniwersytecie Jagiellońskim (2019–2022) oraz MiCREATE, realizowany przez Stowarzyszenie INTERKULTURALNI PL (2019–2022). Rozdział zawiera *case studies* obrazujące perspektywę imigrantów, jak również pracowników polskich szkół, do których uczęszczają dzieci imigrantów.

W trakcie przygotowania niniejszej publikacji miała miejsce pełnowymiarowa agresja Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy, co wpłynęło w istotny sposób na koncepcje i strukturę publikacji. Sytuacji uchodźców z Ukrainy w Polsce w pierwszym roku po eskalacji wojny poświęcono rozdział V – „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”. Jest to w pewnym stopniu poszerzenie kontekstu, w którym mieszczą się wyniki badań prezentowane we wcześniejszych rozdziałach publikacji. W tej części uwzględniono również wątki poruszone w innych rozdziałach: sytuacji na rynku pracy i sytuacji dzieci uchodźczych w polskiej szkole.

Książkę kierujemy do jak najszerszego grona odbiorców: decydentów, pracodawców, przedstawicieli instytucji rządowych, instytucji edukacyjnych, samorządów, dziennikarzy, aktywistów trzeciego sektora. W przygotowaniu publikacji staraliśmy się maksymalnie wykorzystać zarówno doświadczenie ekspertów z grona akademickiego, jak i wiedzę praktyczną działaczy na rzecz imigrantów, przeciwdziałania dyskryminacji i szeroko rozumianej kwestii praw człowieka.